

Тукъ-тамъ се мѣркаха набързо сковани кръстове... Слънцето кърваво изгрѣваше и пращаше топли милувки на грѣшната земя.... Дойде заповѣдъ полковетъ да продължаватъ настѣплението си. Бойковиятъ полкъ се отправя къмъ Виза. Цѣлата бойна линия се вдаваше напредъ. И бригадата, съ която дѣйствуваше артилерийското отдѣление, дѣто се числѣше Златанъ, Бойковия братъ, се изтегляше по склоноветъ на една гориста висота. Пътъ за артилерия оттамъ нѣмаше. И артилерията трѣбваше да се изтегли по шосето Бунархисаръ—Виза...

Край шосето бѣха се събрали на купчина нѣколко пѣхотинци и артилериисти. Тѣ искаха да познаятъ трупа, що лежеше прѣдъ тѣхъ. Това бѣше трупа на Бойко. Никой не го позна... И тѣ равнодушно отминаваха... Нѣкои поклатиха съжалително глава... Полкътъ бѣше се изтеглилъ, и артилерията се прибираше... Тукъ-тамъ се шураха мълчаливо войници; други, отмалѣли, кретаха отподирѣ... При Бойка се суетяха двама-трима души... И тѣ се каняха да го напустнатъ. Изеднажъ, неусѣтно, до тѣхъ наближи Златанъ. И той се отби отъ пътя, да види кой нещастникъ се е простилъ съ свѣта. Никой не го познаваше... Когато дойде до трупа, — що да види? Бойко! — Златанъ изтрѣпна и кръвъ нахлу въ главата му, и свѣтъ му се зави... Заше метенъ, той не усѣти какъ и кога слѣзе отъ коня... Той отпусна юздата на коня и се надвѣси надъ Бойка. Една хубава и страшна мисълъ прорѣза мозъка му: „давно е поне само раненъ!...“ Въ това врѣме войницитѣ безмълвно се простиха съ Бойка и отминаха... Златанъ остана самъ. Той се наведе и посегна да хване, — какво, и той не знаеше... Приблѣднѣ като платно и въ ужасъ закри лице... Сълзитѣ бѣха готови да рѣкнатъ, но тукъ никой не плачеше, не заплака и той. Слѣдъ малко той се изправи, и краката му се подкосиха... Той се озърна наоколо и горко зареди:

„Бойко, Бойко, тукъ ли трѣбаше да те видя! И мъртавъ! Бойко!... Какво ще кажа на мама, братко! Какъ ще утѣша Невѣна? Бойко, Бойко!“

Златанъ пакъ не заплака. Наоколо нѣмаше жива душа. Само коньтъ му, оборилъ гла-

ва, разбираше неговата голѣма скърбъ... И пусто и страшно бѣше! Накждѣто се обърнешъ: трупове и кърви. Но защо сълзитѣ не идваха? Защо сърдцето му е камѣкъ? Защо главата му се люшка? Златанъ не можеше да си даде смѣтка... Уплаши ли се, срамуваше ли се, свѣсть ли изгуби? — Той стоеше нѣмъ и неподвиженъ като статуя...

Пътътъ бѣше опустѣлъ. И пѣхота, и артилерия бѣха се изтеглили. И Златанъ трѣбваше да върви. Той стана, и тежка въздишка продра гърдитѣ му; наведе се, направи набожно кръстъ и цѣлуна Бойка по студеното чело... И нито дума продума, нито сълза порони... Той самъ не знаеше, какво да изрече и що да прави... Възседна коня и се обърна къмъ Бойка:

„Прощавай, мили Бойко! Ти изпълни своя дългъ! Сега остава и азъ да изпълня моя... Сбогомъ, забравайми братко!...“

Двѣ едри сълзи се търкулнаха по изгорѣлитѣ отъ пекъ Златанови бузи и неудържимъ гнѣвъ изпълни гърдитѣ му... Той шибна коня и полетѣ като вихръ въ тъмнината.... Глуха нощъ обвиваше съ тъмния си плащъ долини и чукари, врагове и другари... Пустота и безмълвие царуваха наоколо... Тукъ-тамъ блѣщукаха огньовете: войницитѣ стануваха по голитѣ ридове...

* * *

Бѣше краятъ на октомври. Първото писмо, което се получи у дѣдови Върбанови, бѣше отъ Златана... Неописуема радостъ изпълни сърдцата на всички. Пияни отъ щастие, Невѣна и Ружа грабнаха писмото отъ свекѣра си... По почерка познаха, че писмото бѣше отъ Златана. И Невѣна неволно се отдрѣпна. Ружа разкъса плика и извади писмото. Отъ бойка нѣмаше ни словце, и Невѣна изтрѣпна отъ ужасъ... Ружа зачете съ неспокоенъ гласъ:

Виза, 21.X.1912.

„Не помня кога и отъ кждѣ ви писахъ. Всѣки день сме въ походъ и често влизаме въ бой, та и врѣме за писане не остава. Турцитѣ упорствуватъ, ама и ние не отстъпваме. Вчера ги отблъснахме отъ Бунархисаръ. Тѣ бѣгатъ,